

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานของชมรมผู้สูงอายุ ในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกด้วยวิธีชุมชนอีสานและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา^{1,*} วราวุฒิ มหามิตร²

¹และ ² ภาควิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

*sakpattra@gmail.com (corresponding author)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานของชมรมผู้สูงอายุในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกด้วยวิธีชุมชนอีสานและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในการป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออก ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้สูงอายุ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ จำนวน 25 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ทำการศึกษาในช่วงเดือน มกราคม ถึง ตุลาคม 2562 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focused group guideline) และแนวการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview guideline) ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นโดยศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ และใช้แนวทาง SWOT ในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) จากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานของชมรมผู้สูงอายุในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกด้วยวิธีชุมชนอีสานและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ 1) การที่ผู้สูงอายุจิตอาสา มีทักษะ ความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดี 2) การได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนเนื่องจากวัฒนธรรมคนอีสานมีความเชื่อและเคารพผู้อาวุโส เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกหมดไปจากชุมชน อีกทั้ง 3) การได้รับการสนับสนุนการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกจากหน่วยงานภาครัฐในชุมชนในด้านทรัพยากร กำลังคน และงบประมาณ ตลอดจนการสนับสนุนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ส่งผลทำให้เกิดผลลัพธ์ในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ: ชมรมผู้สูงอายุ การป้องกันและควบคุมโรค โรคไข้เลือดออก วิธีชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่น

Factors Affecting the Work Success of the Elderly Club In the Prevention and Control of Dengue Hemorrhagic Fever (DHF) with the Isan Community Way and Local Culture

Sakchai Pattra^{1,*} and Warawut Mahamit²

^{1,2} Department of Science and Technology, Faculty of Art and Science, Chaiyaphum Rajabhat University

*Corresponding Author; *sakpattra@gmail.com

Abstract

This study is a qualitative study. The objective is to study factors affecting the success of the elderly club work in dengue hemorrhagic fever prevention and control through the Isan community way and local culture in the Khok Mang Ngoi Sub-district, Khon Sawan district, Chaiyaphum province in the prevention and control of dengue fever. The main informants were 25 elderly people and those involved with the project by specific selection. Conducted a study between January and October 2019. Tools used to collect data. Which is the focus group guideline and the in-depth interview guideline that the was created by studying from the documents, concepts, theories and research. There are inspection of equipment quality by experts and using the SWOT approach in group discussions and in-depth interviews. The data was check the credibility with triangular methods (Triangulation). Data analysis was analytic induction from focus group discussion and in-depth interviews.

The results showed that; The factors affecting the success of the elderly club work in dengue hemorrhagic fever prevention and control through the Isan community way and local culture i.e. 1) the volunteer skills of the elderly are good examples. 2) They will receive cooperation from the people in the community because the Isan people have faith and respect for elders, which is an important factor in the prevention and control of dengue fever from the community. 3) As well as being supported by the prevention and control of dengue fever from government agencies in the community in terms of human resources and budget, as well as support for dissemination. public relations resulting in continuous and lasting prevention of dengue fever in the community forever.

Keyword: *The elderly club, Prevention and control, Dengue hemorrhagic fever (DHF), Isan community, Local culture*

1. บทนำ

โรคไข้เลือดออกนับเป็นปัญหาสาธารณสุขไทยและในตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่าข้อมูลผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก ในปี พ.ศ.2561 มีผู้ป่วยเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2560 คิดเป็นอัตราป่วย 154.38 ต่อแสนประชากร ซึ่งทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอยจะต้องดำเนินงานควบคุมป้องกันต่อไปอย่างต่อเนื่อง ในปี 2562 จะดำเนินงานโดยเน้นให้ชมรมผู้สูงอายุร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยให้ชมรมผู้สูงอายุออกณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนทุกหลังคาเรือนในรูปแบบวิถีชุมชนคนอีสาน ร่วมมือกันกำจัดลูกน้ำยุงลายซึ่งเป็นพาหะของโรคไข้เลือดออก อีกทั้งสร้างความตระหนักให้กับชุมชน โดยการให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารที่และเป็นแบบอย่างที่ดีในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ผลการดำเนินงานใน ปี 2561 พบว่ามีอัตราป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกลดลง จากปี พ.ศ. 2560 เมื่อเทียบในช่วงเดือนเดียวกัน คิดเป็นอัตราป่วย 23.75 ต่อแสนประชากร และพบว่ามีค่า HI และ CI ลดลง ร้อยละ 50 (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย, 2562)

จากความสำเร็จของโครงการดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานของชมรมผู้สูงอายุในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกด้วยวิถีชุมชนอีสานและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาสุขภาพชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงานของชมรมผู้สูงอายุในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกด้วยวิถีชุมชนอีสานและวัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative study) โดยใช้การวิจัยแบบย้อนหลัง (retrospective research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ (Key Informant) จำนวน 25 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข, อสม, สมาชิก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ส.อบต.) และตัวแทนคณะครู-อาจารย์โรงเรียนในเขตตำบลโคกมั่งงอย โดยการเลือกแบบเจาะจง ทำการศึกษาในช่วงเดือน มกราคม ถึง ตุลาคม พ.ศ.2562

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline) และแนวการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview Guideline) ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นโดยศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ และใช้แนวทาง SWOT ในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) หลังจากได้ข้อสรุปหรือข้อคิดเห็นในการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) จากข้อสรุปผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ร่วมสนทนาทุกครั้ง

ผลการศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้ ปัจจัยแรก ได้แก่ ผู้สูงอายุจิตอาสา มีความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออกและมีทักษะในการประชาสัมพันธ์ และสมาชิกชมรมผู้สูงอายุมีทุกหมู่บ้าน รวมทั้งผู้สูงอายุจิตอาสา มีศักยภาพและมีทักษะในการสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย และปัจจัยที่ สอง คือผู้สูงอายุจิตอาสาได้ออกดำเนินการเชิญชวนและแนะนำการป้องกันโรคไข้เลือดออกตามวิถีชุมชนคนอีสาน

ได้แก่ “กิจกรรม บ้านผู้เฒ่า ผู้แก่ บ้านตัวอย่างปลอดลูกน้ำยุงลาย สู่บ้านลูกหลาน บ้านหลาน ปลอดลูกน้ำยุงลาย” ทุกหมู่บ้าน ปัจจัยสุดท้าย คือการได้รับการสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย สนับสนุนงบประมาณและกิจกรรม รางวัล บ้านตัวอย่างปลอดลูกน้ำยุงลาย โดยมีการจัดเวทีมอบรางวัลแก่บ้านปลอดลูกน้ำยุงลาย บ้านที่ชนะเลิศ เพื่อเป็นการสร้าง แรงจูงใจให้กับประชาชนในชุมชน

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของ ผู้สูงอายุ ในการดำเนินงานป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออก คือ 1) การที่ ผู้สูงอายุจิตอาสา มีทักษะ ความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดี จะได้รับ 2) ความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนเนื่องจากวิถี ชุมชนคนอีสานจะมีความเชื่อฟังและเคารพผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่าง ได้ผล อีกทั้ง 3) การสนับสนุนด้านทรัพยากร กำลังคน และงบประมาณ ตลอดจนการสนับสนุนการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์จาก หน่วยงานภาครัฐต่างๆในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ส่งผลให้การดำเนินการเฝ้าระวัง ควบคุมโรคและป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนตลอดไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุจิตอาสา มีทักษะ ความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีและประชาชนมีความรู้และความ ตระหนักในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกแล้วจะเกิดการดำเนินงานป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนตลอดไป มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ พงษ์ระพี ดวงดี, มจรุณี มาลีหาล, ปณิตา ครองยุทธ และถนอมศักดิ์ บุญสุ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออก ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีพบว่า การรับรู้โอกาสเสี่ยง ต่อการเกิดโรคและการรับรู้ ความรุนแรงของโรค มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก และตัวแปรที่ สามารถร่วมทำนายการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน ครอบครัว ($p < 0.05$) และการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค ($p < 0.05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตามลำดับ และสอดคล้อง กับผลการศึกษาของไพรัตน์ ห้วยทราย, ธนุย์สิริบุญจันทร์ สุขเสริม และกฤษณ์ ขุนลิก (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมใน การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของ ประชาชน อำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ กับการมี ส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชน ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน ตำแหน่งทางสังคม การ สนับสนุนทางสังคม และอิทธิพลทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และที่สำคัญในการได้รับความร่วมมือจาก ประชาชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก คือหลักอาวุโส ซึ่งมีใช้เป็นบรรทัดฐาน เฉพาะแค่ พ่อ แม่ พี่น้อง และคน ในครอบครัว ของเราเท่านั้น แต่ยังใช้กันทั้งสังคม สะท้อนให้ เห็นได้จากจากคำพิงเพยโบราณที่ว่า เดินตาม ผู้ใหญ่หมาไม่กัด รวมทั้งวัฒนธรรม การแสดง ความอ่อนน้อม ต่อผู้อาวุโสกว่า โดยการยกมือไหว้และประเพณีแสดงความเคารพนับถือ (อภิไทย์ จาดฮามรดและศุภลักษณ์สุวรรณขง, 2561) โดยวิถีชีวิตชาวอีสาน มีความเชื่อและศรัทธาในบรรพบุรุษ และบุคคลที่ ทำคุณความดีแก่หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่มีระบบเครือญาติโดยแต่ละหมู่บ้านจะมีความเกี่ยวดองกันทาง สายโลหิตและการแต่งงาน มีการตั้งบ้านเรือนกันเป็นกระจุกเครือญาติกัน ทำให้สังคมอีสานมีความรักสามัคคี ฟังพาทอาศัยกัน และให้ความสำคัญต่อญาติพี่น้อง โดยในแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้อาวุโสของตระกูล เป็นผู้นำทางพิธีกรรมของหมู่บ้าน (สร้อยญา วิภาชชาวทีและคณะ, 2560) ซึ่งจุดเด่นของงานวิจัยนี้ คือ ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นผู้ดีพร้อม ทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มี คุณค่า แม้ผู้สูงอายุจะเข้าสู่วันที่ร่างกาย อ่อนแอเสื่อมถอยแล้ว แต่ท่านก็ยังพร้อม และ สามารถที่จะช่วยเหลือครอบครัวได้ เช่น ช่วย ดูแลบุตรหลาน ขณะที่พ่อแม่ออกไปทำงาน ช่วยดูแล บ้านเรือน ผู้สูงอายุบางท่าน ยังช่วย หุงหาอาหารต่าง ๆ ช่วยทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามกำลังของท่านได้ นอกจากนี้ ยังช่วย

ให้คำแนะนำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านอาชีพการงาน ด้านการดำเนินชีวิต ด้าน ครอบครัว ด้านสังคม และอื่น ๆ ให้กับบุคคลหรือหน่วยงานในชุมชน นั้นๆ (อธิปไตย จาดฮามรดและศุภลักษณ์สุวรรณชฎ, 2561)

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรพัฒนาศักยภาพของชมรมจิตอาสาอื่นๆให้มีทักษะการเฝ้าระวังปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพของคนในชุมชน
- 2) ควรสร้างความตระหนักให้ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อการดำเนินงานป้องกันโรคไข้เลือดออกอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณชมรมผู้สูงอายุตำบลโคกมั่งงอย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอยที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

พงษ์ระพี ดวงดี, มธุริน มาลีหวล, ปณิตา ครองยุทธ และถนอมศักดิ์ บุญสุ. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ตำบลโนนผึ่ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ. 3 (1), 1-12.

ไพรัตน์ ห้วยทราย, ธนุย์สิญจน์ สุขเสริม และกฤษณ์ ขุนสิก. (2559). การมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของ ประชาชน อำเภอยี่งอ จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 3 (1), 64-81.

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. (2562). รายงานผลการปฏิบัติการประจำปี 2562. เอกสารอัดสำเนา.

สร้อยญา วิรัชชวาทีและคณะ (2560) รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างสุขในผู้สูงอายุตามแนววิถีพุทธในบริบทวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น . ค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2563 จาก <http://198.7.63.81:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/169/2560-.pdf>

อธิปไตย จาดฮามรดและศุภลักษณ์สุวรรณชฎ. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนศรีฐาน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วารสารปัญญา 25 (2), 34-44.